

Красимир Левков

**СТАРИТЕ И НОВИТЕ ГЛОБАЛНИ
ГРАДОВЕ - ПРЕНАРЕЖДАНЕТО**

ГОДИШНИК НА ВУАРР

ТОМ VIII

Доц. д-р Красимир Левков е роден през 1957 г. През 1981 г. завършва висше образование в СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „География“. Доктор е по икономическа и социална география от 2007 г. Има над 20 години стаж като университетски преподавател в ШУ „Епископ Константин Преславски“, ВТУ „Кирил и Методий“ и ПУ „Паисий Хилендарски“. От 2013 г. е доцент във Висше училище по агробизнес и развитие на регионите. Чел е лекции по туризъм в университетите в: Рига, Латвия; Задар, Хърватия; и Чанаккале, Турция.

Доц. Левков е автор е на около 100 публикации в областта на туризма, социално-икономическата и училищната география. Специализираните му научни интереси са в сферите на географията на туризма и алтернативните видове туризъм, геоикономиката, геодемографията и геоурбанистиката.

UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT
YEARBOOK, VOLUME VIII, 2020

**THE OLD AND THE NEW GLOBAL CITIES -
REORDERING**

Krasimir Levkov

Abstract: The concept of global cities is analyzed in the presented work. The aim of the study is to trace the trends in the development of the network of global cities over the last two decades and to outline the emerging group of “new” global cities. A significant set of facts and statistics published in various sources is analyzed. The methods of historical and comparative analysis are used and various trends are analyzed. On this basis, the groups of the so-called "old" and "new" global cities are identified and studied. A brief comparative characteristic of the cities of Hong Kong and Shenzhen as representatives of the two groups is made.

Keywords: world city, global city, old and new global cities, Hong Kong, Shenzhen.

СТАРИТЕ И НОВИТЕ ГЛОБАЛНИ ГРАДОВЕ - ПРЕНАРЕЖДАНЕТО

Красимир Левков

Резюме: в представената работа се анализира концепцията за глобалните градове. Целта на изследването е да се проследят тенденциите в развитието на мрежата от глобални градове през последните две десетилетия и да се очертае формиращата се група на „новите“ глобални градове. Подлага се на анализ значителен набор от факти и статистически данни, публикувани в различни източници. Използват се методите на историческия и сравнителния анализ и се анализират различни тенденции. Върху тази основа се обособяват и изследват групите на т.нар. „стари“ и „нови“ глобални градове. Прави се кратка сравнителна характеристика на градовете Хонконг и Шънджън като представители на двете групи.

Ключови думи: световен град, глобален град, стари и нови глобални градове, Хонконг, Шънджън

ВЪВЕДЕНИЕ

Икономическото развитие на света през 2020 г. е белязано от пандемията Covid-19. Навярно изчисленията и споровете относно икономическите щети и човешките загуби ще продължат още дълго, но е ясно, че подобна криза светът не е преживявал отдавна. Тя поставя на изпитание както управленските елити в засегнатите страни, така и обикновените хора и налага преосмисляне на редица утвърдени стереотипи. По нов начин се подхожда към релациите индивидуални свободи (напр. свобода на придвижване) – колективна сигурност, икономическа свобода – мерки за епидемичен контрол и т.н.

Новата ситуация дава основание на много анализатори (вкл. сериозни) и критици на глобализацията в чужбина и у нас да обявят нейния край. Те предричат засилване на националните държави за сметка на международните политически организации (ООН, НАТО) и икономически обединения от типа на ЕС. Подобни твърдения не са нови. Но през последните години броят им рязко се увеличи, особено

във връзка с Брекзит, както и след вълните от бежанци и икономически мигранти от Близкия Изток и Северна Африка към Европа. Днес те са достатъчно многобройни, за да имат нужда да бъдат цитирани. Техните основания се подхранват също от изказвания и действия на знакови международни фигури, каквито са например президентите на САЩ, Русия и други големи държави.

В тези условия се подлага на анализ и концепцията за глобалните градове.

Цел на настоящата студия е да се изследват тенденциите на развитие и „разместването на пластовете“ в мрежата от глобални градове, свързано с промените в териториалната организация на световното стопанство през последните две десетилетия. На тази основа да се очертае формиращата се група на „новите глобални градове“ и да се изведат някои особености на градовете от тази група.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Появата на явлението „глобален град“ бележи нов етап в развитието на сложните и противоречиви процеси на урбанизация и глобализация. Концепцията за глобалния град се основава на идеята, че глобализацията може да бъде разбрана като процес, протичащ и локализиран основно в географски обекти, заемащи стратегически места в йерархията на световната финансова и търговска система. В този смисъл „глобален“ е онзи град, който заема възлово място в световната икономика. Глобалният град влияе пряко и косвено на света не само в социално-икономически, но и в културен и политически аспект (Левков, 2012а).

За автор на концепцията за глобалния град се счита американската социоложка Саския Сасен. През 1984 г. тя включва термина *глобален град* (*global city*) в заглавието на своя статия¹. През 1991 г. излиза първото издание на нейната книга *The Global City: New York, London, Tokyo*, превърнала се бързо в световен бестселър. (Sassen, 1991) Двадесет години по-късно книгата се появява и на български език². (Сасен, 2011) В нея Сасен мотивира решението си за използване на термина така: „Не избрах очевидната алтернатива „световен град“, защото той има точно противоположен признак – това понятие обозначава тип град, който съществува векове наред ... може

¹ Sassen-Koob, S. (1984). „The New Labor Demand in Global Cities”. In M. P. Smith, ed., *Sities in Transformation*, 139-71. Beverly Hills, Calif.: Sage.

² Превод от второто издание на книгата от 2001 г.

да се каже, че повечето от водещите глобални градове днес са и световни градове, но и че днес спокойно може да има глобални градове, които не са световни в пълния многопластов смисъл на това понятие“ (Сасен, 2011, с. 22) Тя дава пример с Маями, който развива функции на глобален град от края на 80-те г. на XX в., но това не го прави световен град в по-стария смисъл на това понятие.

Сасен не се опитва да дефинира глобалния град чрез определение. Тя анализира обстойно развитието на световните икономически процеси през втората половина на XX в. и ролята на най-големите финансови и търговски центрове в Северна Америка, Европа и Азия. Така чрез характеристиките на Ню Йорк, Лондон и Токио Сасен обрисова ясно модела на глобалния град.

Резултатите и изводите от мегаизследването на Сасен кореспондират с идеите и на други авторитетни американски автори в областта на глобализационните процеси, като М. Кастелс (Кастелс, 2004), Т. Фрийдман (Фрийдман, 2006) и др.

Кастелс определя глобалната икономика като „исторически нова действителност, различна от световното стопанство”. Според него това не е сума от всички национални икономики, а мрежа от взаимосвързани сегменти от икономиките, които заедно играят решаваща роля в стопанството на всяка държава. (Кастелс, 2004) Благодарение на информационните и комуникационните технологии тя функционира като едно цяло в реално време и в планетарен мащаб.

Кастелс ясно разкрива, че в днешното информационно общество най-важна роля имат градовете, които се развиват като центрове за генериране, обработване и пренос на информация. Такива градове лежат в основата на новата, глобална икономика. Те са продукт на глобализацията, а пространствените потоци между тях, които ги обединяват в глобална мрежа, са движещата сила на икономическите процеси. Възловите позиции на центровете на глобалната икономика им дават все по-голяма независимост спрямо *националните държави, в които те са локализирани, и ги превръщат в глобални градове.*

Сасен продължава и по-късно работата си върху проучванията на глобалните градове. В тях тя потвърждава убедително своето виждане, че те представляват „стратегически центрове за управление на световната икономика” (Sassen, 2012, с. 34).

Паралелно с термина „глобален град” и често със същия смисъл в научните и журналистическите публикации се използва и терминът „световен град“ (world city). Според Сасен той е използван за пръв път

от Гьоте. (Сасен, 2011, с. 21) П. Тейлър потвърждава това, цитирайки изследване на изтъкнатия френски географ Жан Готман³, според което в края на XVIII и началото на XIX в. Гьоте използва този термин по отношение на Париж и Рим (Taylor, 2004).

В англоезичната литература терминът „световен град“ се появява към края на XIX в., но съвременното си звучене придобива един век по-късно. Използван е през 1886 г. в сп. *Illustrated London News*⁴ за подчертаване ключовата роля на Ливърпул в световната икономика по онова време (Belchem, 2000).

През XX в. терминът е използван от британския биолог и социолог сър Патрик Гедес в неговата книга *Cities in Evolution*⁵, публикувана през 1915 г. (Encyclopedia of Geography. Barney Worf, Editor. SAGE Publications, 2010).

Приема се, че първият систематичен анализ на световните градове е направен от британския специалист по градско планиране сър Питър Хол през 1966 г., когато той публикува своята книга *The World Cities*⁶. Той анализира 7 града с голямо значение в световната икономика по онова време, но се фокусира главно върху ролята им в национален и регионален мащаб, без да отделя много внимание на връзките между самите тях (Encyclopedia of Geography, 2010).

Разбирането за световния град като част от мрежата на световните градове се оформя след 1980 г. Тогава изследователи от Университета на Калифорния в Лос Анджелис, между които и урбанистът Джон Фрийдман формират своята хипотеза за мрежата от световни градове⁷. Тази преориентация е в отговор на промените в световната икономика през 70-те г., свързани с намаляването на търговските бариери и нарастващата икономическа глобализация (Encyclopedia of Geography, 2010).

Без изцяло да се генерализира, може да се каже, че днес терминът „глобален град“ е възприет предимно от американски автори, а терминът „световен град“ – главно от европейски. Пример за второто са изследванията и публикациите на GAWC (Globalization and World

³ Gottmann, J. (1989) 'What are cities becoming centres of? Sorting out the possibilities', in R. V. Knight and G. Gappert (eds) *Cities in a Global Society*, Newbury Park, CA: Sage.

⁴ 'Liverpool: Port, Docks and City', *Illustrated London News* 15 May 1886.

⁵ Patrick Geddes, *Cities in Evolution, an Introduction to the Town Planning Movement and to the Study of Civics*, London: Williams & Norgate, 1915.

⁶ Hall, P. (1966). *The World Cities*. London: Weidenfeld & Nicolson.

⁷ Friedmann, J., & Wolf, G. (1982). World city formation: An agenda for research and action. *International Journal of Urban and Regional Research*, 6 (3), 309 – 344.

Cities Study Group & Network). Групата за изследване на глобализацията и световните градове е водеща световна изследователска мрежа, занимаваща се основно с категоризацията и класификацията на световните градове. Тя изследва връзките и отношенията между тях в контекста на глобализацията. Основана е през 1998 г. от авторитетния британски географ Питър Тейлър. Нейно ядро е Географският департамент на Университета в Лоубъро, Великобритания, но принос към работата на мрежата имат широк кръг учени от различни страни.

Първият опит на GAWC за инвентаризиране и категоризиране на световните градове е направен през 1999 г. Критерий за включване в списъка са произвежданите в градовете бизнес услуги - счетоводни, рекламни, финансови и юридически. Така определените над 100 града са категоризирани в три основни категории, обозначени с гръцките букви α , β и γ . Извън тези категории е обособена и сравнително широка група от формирани се световни градове, притежаващи само отделни признаци, характерни за α , β и γ градовете (Beaverstock et al, 1999).

При следващата категоризация, направена през 2004 г., използваната терминология е променена. Включените в нея градове са разделени на 4 групи:

- изцяло формирани глобални градове;
- градове с глобални ниши (специализирано глобално участие);
- световни градове;
- градове със световно участие. (<http://www.lboro.ac.uk/gawc>)

В последващите категоризации, правени на всеки две години (от 2008 до 2018 г.) се използва само терминът „световен град“. Градовете се оценяват въз основа на тяхната интеграция в световната градска мрежа, като свързаността им в тази мрежа зависи от интензитета на потоците от модерни услуги⁸ между тях. Типологичните категории са допълнително диференцирани по следния начин:

- категория α с 4 подкатегории - α^{++} , α^{+} , α и α^{-} ;
- категория β с 3 подкатегории - β^{+} , β и β^{-} ;

⁸ Англоезичният термин е advanced services. Преводът „модерни услуги“ на български не е буквален и се опитва да изрази характера на тези услуги – предимно финансови, информационни, аутсорсинг и др.

➤ категория γ с 3 подкатегории - $\gamma+$, γ и $\gamma-$.
(<http://www.lboro.ac.uk/gawc>)

Алфа++ градове. Във всички анализи като най-интегрирани световни градове се открояват Лондон и Ню Йорк. Те представляват собствено високо ниво на интеграция, формирайки самостоятелна подкатегория.

Алфа+ градове. Подгрупата се формира от други силно интегрирани градове, които допълват Лондон и Ню Йорк, като до голяма степен удовлетворяват нуждите от модерни услуги в Азиатско-Тихоокеанския регион.

Алфа и алфа- градове. Това са много важни световни градове, които свързват основните икономически региони и държави в световната икономика.

Градове на ниво бета. Към групата се отнасят важни световни градове, които имат съществена роля за свързване на техния регион или държава със световната икономика.

Градове на ниво гама. Това могат да бъдат световни градове, свързващи по-малки региони или държави със световната икономика, или важни световни градове, чийто основен глобален капацитет не е в производството на модерни услуги.

Градове с достатъчност на услугите. Това са градове, които не отговарят на дефиницията на GAWC за световен град, но които произвеждат достатъчно услуги, за да не бъдат изцяло зависими от световните градове. На това ниво на интеграция са формирани две специализирани подкатегории: 1) по-малки столици и 2) традиционни центрове на производствените региони.

(<https://www.lboro.ac.uk/gawc/gawcworlds.html>)

Известни са и други опити за ранжиране на глобалните и световните градове. Такова е подреждането на най-влиятелните световни градове. За целта се използва синтетичният показател „глобален индекс на влияние” (Global Power City Index). Индексът се изготвя ежегодно от 2008 г. от Института за градски стратегии при японската фондация Мори (Mori Memorial Foundation) с участието на Изследователския институт „Мицубиши”. В ръководството на института участват водещи учени – урбанисти от Япония, Великобритания, САЩ (вкл. споменатата по-горе С. Сасен) и др.

Глобалният индекс на влияние (прил. 2) оценява 40 от най-влиятелните градове в света. Той включва 70 индикатора, обединени в 6 основни групи:

- икономика;
- изследвания и развитие;
- културно взаимодействие;
- качество на живота;
- екология и околна среда;
- достъпност.

Също от 2008 г. американското списание за международна политика Foreign Policy, съвместно с консултантската компания Kearney и Чикагския съвет по международни въпроси публикува списък, в който метрополитенските ареали са подредени въз основа на синтетичен **индекс на глобализация** (прил. 3), получен чрез използването на 25 индикатора, групирани в 5 групи:

Бизнес активност (30% от общия резултат): стойност на капиталовите пазари; брой на фирмите, включени от сп. Форчън в списъка на 500-те най-големи фирми в света; обем на стоките, преминаващи през града.

Човешки капитал (30%): брой на имигрантското население в града; качество на университетите; брой на международните училища; процент на жителите с висше образование.

Информационен обмен (15%): брой на международните новинарски агенции; ниво на цензура; присъствие на международните новини във водещите медии; дял на абонатите с достъп до широколентова връзка.

Културен живот (15%): домакинство на големи спортни събития; центрове на изкуството; кулинарни събития; връзки с побратимени градове.

Политическа активност (10%): брой на посолствата и консулствата; големи изследователски центрове (мозъчни тръстове), домакинство на международни организации и политически конференции. (<https://www.kearney.com/global-cities/2018>)

От 2016 г. програмата Global Residence на канадската организация ST Consulting изчислява индекса на икономическа сила (Global Power Index) на градовете (прил. 5). Индексът се базира на информация от медийната компания Форбс, представяща 2000 най-големи публични компании в света с техните седалища и пазарна капитализация, както и списък на милиардерите с официалното им местоживееие и богатство. (<https://globalresidenceindex.com/hnwi-index/economic-power-index>)

В България различните аспекти на темата за глобализацията са предмет на достатъчно голям брой публикации. Преобладаващата част

от тях са в жанра на научно-популярната литература и журналистиката, но има и немалко сериозни и задълбочени изследвания. Такава е например колективната монография „Глобализъм, регионализъм и антиглобализъм”, издадена през 2005 г. В предговора си към нея В. Проданов отбелязва проявлението на осем различни тенденции и конкуриращи се и сблъскващи се видове глобализация (Недялкова, Бауман, Филипков, 2005).

Проданов завършва предговора със следния текст, който и днес звучи актуално: „Глобализацията съществува, трансформирайки света, запазвайки основни черти на националната държава, давайки възможност да се разгърнат местни идентичности. Тя просто трансформира държавите и нациите, предявява към тях нови претенции, размества центъра на вземане на различни решения, създава един нов комплекс от институции на управление, в който дейността на държавата се допълва от различни транснационални организации, а също и местни организации и общности, на гражданското общество. Глобалната икономика може и трябва да продължи да бъде управлявана чрез *мрежа от различни центрове* (курсивът е мой), всеки от които съучаства в един нов начин на нейното управление, който има полицентричен, динамичен и притежаващ множество равнища характер“ (пак там, с. 4). Идеята на Проданов за полицентричност и многопластовост на управлението на глобалната икономика, макар и да не визира директно глобалните градове, важи в пълна сила и за тях в ролята им на система от командни центрове по думите на Сасен (Сасен, 2012).

Геополитическите аспекти на глобализацията са предмет на редица статии в специализираното сп. „Геополитика”, в което публикуват както авторитетни анализатори от различни страни, така и български автори. Темата за глобалните градове в техните публикации отсъства. Единственото засега изключение е статията на А. Московска (Московска, 2007), която сполучливо представя геополитическата концепция за глобалната градска мрежа.

Разбира се, у нас не липсват изследвания върху свързаната с глобализацията проблематика на урбанизационните процеси и форми, които засега са по-видими от българските географи. Без да прибягваме до поименно изброяване, ще отбележим, че това се отнася за редица представители на научните звена в Института по геофизика, геодезия и география на БАН, СУ и други български университети.

Малцина са обаче онези от тях, които извеждат на преден план в проучванията и публикациите си явленията „глобален град“. Първият

труд, посветен изцяло на проблематиката на глобалните градове, е едноименната монография на К. Левков (вж. Левков, К. Глобалните градове. „Онгъл“, Варна, 2012). В нея са обособени две основни части. В първата част е направен паралел между процесите на урбанизация и глобализация, за да се изяснят генезисът и същностните черти на глобалните градове. Проследени са и основните етапи в развитието на мрежата от световни градове. Направен е опит за разграничаване на световните и глобалните градове както в историко-географски план, така и от гледна точка на съвременния им статус. Посочва се, че преди Великите географски открития градове като Рим, Константинопол и Венеция „въпреки ярката следа, която оставят в историята на Стария свят и наличието на признаци, които и днес откриваме у глобалните градове, не са имали шанса да се превърнат в такива, защото по времето на тяхното величие светът още не е бил цялостен. За разлика от тях градове като Лисабон, Амстердам и особено Лондон разпростират своето влияние върху всички континенти и се изявяват като истински глобални лидери“ (Левков, 2012а, с. 16).

Втората част на книгата включва характеристики на избраните от автора 10 града, които в различни периоди – от Древността до Новото време - са били световни лидери, а и днес са част от разрастващата се глобална мрежа (Левков, 2012а).

В заключението, обобщаващо резултатите от изследването, се подлага на съмнение привидното постоянство на съвременната урбанистична експанзия. Поставят се няколко въпроса, които нямат еднозначни и категорични отговори:

- „Кога ще настъпи краят на ерата на Ню Йорк?“
- „Коя страна и кой град ще бъде следващият глобален лидер“?
- Какви сътресения ще настъпят при разместването на пластовете в световната йерархия?“ (Левков, 2012а, с. 130).

Подобни въпроси и днес звучат също толкова актуално. По тях се водят ожесточени (но не винаги задълбочени) полемики.

Настоящото проучване се опитва да хвърли още светлина върху сложните глобализационни процеси и ролята на градовете в тях, като установи съвременното състояние на глобалната градска мрежа и промените в нейната структура и йерархия. За целта се подлагат на анализ факти и статистически данни, публикувани в различни източници. Използват се методите на историческия и сравнителния анализ, проследяват се различни тенденции. Върху тази основа се обособяват и изследват групите на т.нар. „стари“ и „нови“ глобални

градове. Прави се сравнителна характеристика на градовете Хонконг и Шънджън като представители на двете групи.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Известни са над 200 индекса, анализи и доклади, свързани с глобалните градове. (Clark, 2016) За очертаване на групите на „старите” и „новите” глобални градове тук ще използваме основно публикациите на цитираните вече международни организации, като проследим изменението на техните данни през последните 20 г. (1999-2019 г.).

Тенденциите, характеризиращи утвърждаването на „новите” глобални градове се проследяват най-добре при съпоставката на категоризациите на GAWC от 1999 и 2018 г., тъй като сравнението характеризира достатъчно дълъг период от две десетилетия.

Резултатите от първата инвентаризация и категоризация на световните градове, изготвена от GAWC, бяха представени в първата част от студията. Последната засега категоризация на GAWC от 2018 г. се основава на връзките в офисните мрежи на 175 фирми за модерни услуги. В нея са включени над 700 града (прил. 1). На върха на йерархията (подкатегория Алфа++) остават Лондон и Ню Йорк, следвани от осем „подгласници” с ранг Алфа+. Три от тях – Токио, Париж и Хонконг са в тази категория и през 1999 г. Останалите 5 – Пекин, Сингапур, Шанхай, Сидни и Дубай, се изкачват за пръв път на такова ниво. Както в тази подкатегория, така и във всички следващи се наблюдава значително разширяване на присъствието на градове от Азиатско-Тихоокеанския регион, който се развива с изпреварваща динамика през последните две десетилетия.

В последно време бяха направени и различни класации, измерващи степента на „глобалност” на градовете (прил. 2 – прил. 5). В представяните рейтинги попадат все повече градове. Променят се и техните позиции. Разширява се присъствието на градове от регионите на Азия, Латинска Америка, Африка и Близкия Изток. В същото време водещите позиции все още са притежание на „стари“ глобални градове от Европа и Северна Америка, респективно Лондон и Ню Йорк.

В подреждането по отделните групи от индикатори на глобалния индекс на влияние на фондация Мори за 2019 г. водещи градове са: Ню Йорк – икономика, изследвания и развитие, Лондон – културно взаимодействие, Париж – качество на живота и достъпност, Цюрих – околна среда.

Обобщените резултати от проучването са представени в прил. 2. Резултатите потвърждават високото ранжиране на четирите утвърдени глобални градове – Лондон, Ню Йорк, Токио и Париж. Между първите 10 попадат още два града от Европа, три от Азия и един от Австралия.

Фиг. 1. Петдесетте най-влиятелни градове в света според фондация Мори, 2019 г.

Източник: http://morimfoundation.or.jp/pdf/GPCI2019_targetcities.png

Индекс на глобализация. Челните две места в класацията на Фондация Керни неизменно се заемат от космополитните Ню Йорк и Лондон (прил. 3). Плътно зад тях са Париж и Токио, следвани от Хонконг. Впечатляващо е, че през десетте години (от 2008 до 2018 г.) броят на китайските градове между стоте града с най-висок индекс в света се увеличава от 7 на 27! (A.T.Kearney Global Cities Index)

Икономическото влияние на градовете, измерено чрез индекса на икономическа сила на ST Consulting, потвърждава възхода на големите азиатски икономически центрове. През 2019 г. 4 от 20-те града с най-висок индекс в света са в Китай и още 4 – в други азиатски страни (прил. 4).

Трудно е да се направи точен списък и да се прекарат времеви и пространствени граници, отличаващи новите глобални градове от вече утвърдените такива, както и от „неглобалните”. Може би тук е мястото да напомним, че в наше време едва ли някъде на Земята има градове,

незасегнати от глобализацията. Ще си позволим засега да наречем тези градове, които имат повече пасивно, отколкото активно участие в глобалните процеси „глобализирани” градове, за да ги разграничим от същинските глобални градове, които са предмет на това изследване. Самите „глобализирани” градове, към които бихме причислили и българската столица София, категоризирана от GAWC през 2018 г. като град от категория β, ще бъдат обект на друго проучване.

Основните прилики и разлики между двете групи глобални градове могат да се проследят при сравняването им по няколко основни показателя:

А) историческо развитие. Много от „старите” глобални градове напълно оправдават този термин. Градове като Лисабон, Мадрид, Амстердам, Лондон, Париж и Москва векове наред са били метрополи на обширни империи, предавайки си по своеобразен начин „щифетната палка” на глобалния лидер. В съвременната глобална епоха те съхраняват и дори разширяват сферите на своето икономическо, политическо и културно влияние. По-различен е пътят на Токио и Ню Йорк. Първият за сравнително кратко историческо време също е имперски град, но парадоксално той придобива чертите на глобален град едва след разгрома на империята и последвалата го модернизация на японското общество и особено на икономиката. Възходът на Ню Йорк се дължи на тоталната икономическа и политическа доминация на САЩ след Втората световна война и особено след разпадането на световната социалистическа система, когато еднополюсният световен модел за кратко време изглеждаше без алтернатива.

Днес, едва 30 години по-късно еднополюсният модел е видимо (или може би привидно) изчерпан и е пред неизбежна трансформация. Заявката за тази трансформация идва преди всичко от Китай, но също и от Индия и други бързо развиващи се икономики в Азиатско-Тихоокеанския регион. Това обяснява и все по-силното присъствие на азиатски градове в мрежата от глобални градове. Част от „новите” глобални градове, например Дубай или Шънджън, са такива и в буквалния смисъл. Те възникват и се утвърждават едва за няколко десетилетия. Други, като Пекин и Банкок, са имперски столици с хилядолетна история, но в онова далечно минало тяхното влияние е регионално, не глобално. Присъствието им между глобалните градове е сравнително отскоро, но става все по-забележимо.

Б) географско положение. С нарастването на техния брой териториалното разпределение на глобалните градове става все по-

широко, макар и неравномерно. През XX век почти всички глобални градове и особено тези от високите нива на йерархията са в Западна Европа и Северна Америка, като единствените изключения по това време са Токио и Хонконг. През новия век в мрежата се включват все повече „нови“ глобални градове от Източна и Южна Азия и от Близкия Изток (фиг. 1, табл. 1).

В) социалният профил на двете групи градове се определя преди всичко от демографските и културните особености на тяхното население. Обща черта е значителното етно-културно многообразие. В Ню Йорк и Лондон и други „стари“ глобални градове с нисък естествен прираст над 10% от жителите са родени в чужбина. Тези градове са привлекателни с богатия си културен живот, високото ниво на университетското образование и възможностите за реализация в сектора на услугите. Някои от по-малките по население „стари“ глобални градове, като Женева, Виена и др. често оглавяват класациите за най-добър град за живеене, докато градове като Ню Йорк, Лондон и Париж се отличават с високо ниво на социално неравенство.

В „новите“ глобални градове населението расте бързо, като притокът е главно на млади и образовани хора от вътрешността на страната. Много от тях вече са мегаградове с над 10 млн. жители, а някои като Делхи, Шанхай и Кайро надминават границата от 20 млн. (прил. 6)

Г) политическите устройства на страните, в които са разположени глобалните градове, съществено се различават. Повечето от „старите“ глобални градове са в страни с големи демократични традиции и функциониращо градско самоуправление. „Новите“ глобални градове са предимно в страни с крехки, неустойчиви демокрации (някои африкански страни) или в държави, които все още поне на думи изповядват социализма и еднопартийната система на управление (Китай, Виетнам). В такива страни развитието на градовете е по-скоро функция на развитието на държавата.

Д) икономиките на „старите“ глобални градове са силно развити и се характеризират с висока „отвореност“. Водещи са отраслите от третичния сектор и особено производството и износа на модерни услуги – финансови, информационни и др. Транспортните им системи са комплексни и обслужват както вътрешни, така и международни пътничко- и товаропотоци.

Чрез ниски цени на производствените ресурси и данъчни преференции „новите“ глобални градове привличат големи международни инвестиции. Характерни за тях са съчетанието на

отрасли от вторичния и третичния сектор при водеща роля на ИКТ, експортната ориентация на производството и силно развит инсорсинг, последван по-късно от развитие и на аутсорсинга.

В „старите“ глобални градове обикновено се разполагат централите на много международни политически и икономически организации, както и на най-големите транснационални компании. Голям е броят на милиардерите. Характерни за градския пейзаж са небостъргъчите.

По някои от тези белези „новите“ глобални градове вече задминават „старите“. Но все още значителна част от техните икономики се контролира от местните филиали на големи ТНК от западните страни. Това ясно показва, че „старите“ глобални градове продължават да заемат водещите йерархични нива в системата на глобалните градове.

Обобщените характеристики на „старите“ и на „новите“ глобални градове са представени в табл. 1.

Таблица 1. Характеристики на глобалните градове

Показател	Стари глобални градове	Нови глобални градове
Историческо развитие	Вековни градове с дълго присъствие в световната история и икономика	Предимно млади градове, без големи урбанистични традиции
Географско положение	Западна Европа, Северна Америка, Източна Азия	Региони с големи демографски и икономически ресурси и ускорено развитие, най-вече в Азиатско-Тихоокеанския регион
Социален профил: демография, образование, наука, култура	Слаб ръст на населението, етно-културно многообразие, престижни университети, силно културно влияние	Бързо нарастване на населението - предимно мегаградове (с над 10 млн. жители), младо и относително добре образовано население
Политическо устройство	Плурализъм, утвърдени демокрации	Липса на демокрация или слаби демократични традиции, силна роля на държавата (особено в КНР)

Показател	Стари глобални градове	Нови глобални градове
Икономика	Високо развити, отворени икономики; мощен третичен сектор; износ на модерни услуги и капитали; силно развит транспорт и международен туризъм; седалища на големи, стари ТНК; небостъргачи	Големи международни инвестиции; съчетание на отрасли от вторичния и третичния сектор при водеща роля на ИКТ; експортна ориентация на производството; силно развит инсорсинг; седалища на нови, бързоразвиващи се ТНК; много строежи, най-високи небостъргачи
Позиции в йерархията на глобалните градове	Водещи позиции на Лондон и Ню Йорк, следвани от Париж, Токио, Хонконг, Сингапур, Лос Анджелис, Чикаго, Амстердам, Берлин, Москва и др.	Навлизане на „нови“ глобални градове в ниските и средните етажи на йерархията; ограничено присъствие на високите нива (Пекин, Шанхай, Шънджън, Дубай и др.)

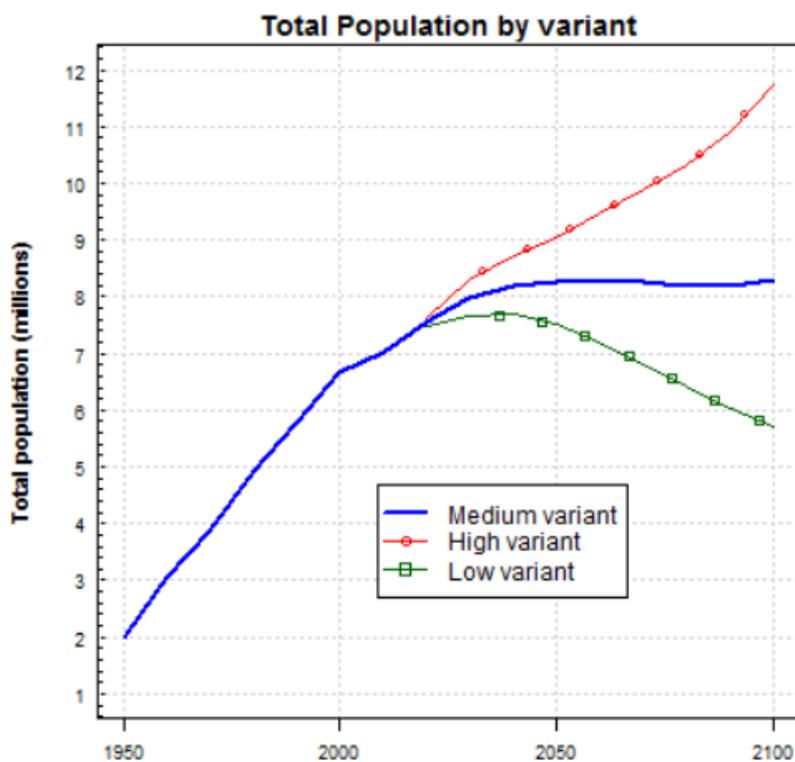
Сравнителна характеристика на Хонконг и Шънджън

Бивша британска колония, от 1997 г. Хонконг (*Ароматно пристанище* в буквален превод от кантонски диалект) отново е част от Китай. Разположен е в южната част на страната, край устието на Перлената река (Пърл ривър или Джудзян). Заема територия от 1104 км² и включва островите Хонконг и Лантау, п-в Коулун, над 200 малки острова и т.нар. Нови територии. Отделните селища в състава на Хонконг отдавна са се слели в една агломерация, надхвърляща 7 млн. жители.

Територията преминава под британско управление в резултат от т.нар. „Първа опиумна война“ (1839 – 1842 г.) То продължава до 1997 г. (с прекъсване от 1941 до 1945 г., когато е под японска окупация). През този век и половина Хонконг израства като търговско-промишлен и финансов център от световно значение. Развиват се импортно-експортните, реекспортните, офшорните операции, транспортно-търговските услуги. Голямо развитие имат високотехнологичните отрасли.

След Втората световна война населението на Хонконг расте бързо и от 2 млн. през 1950 г. достига до 7 млн. към началото на настоящия век (фиг. 2) и 7,5 млн. през 2019 г. (https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong) Официалните езици са два –

китайски и английски. Английският се говори от над 1/3 от населението и се използва предимно като език на бизнеса и международните отношения. Етническите китайци са над 90%, но палитрата се допълва както от нископлатени имигранти от различни азиатски страни (филипинци, индонезийци, вьетнамци, индийци и др.), така и от немалко европейци, американци, японци и корейци, заети главно в търговията и финансите.

Фиг. 2. Брой на населението на Хонгконг, 1950 – 2100 г.

Източник: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Graphs/DemographicProfiles/>

Продължителното развитие под британско управление се е отразило силно на културната идентичност на населението. Над 50% от него се самоидентифицират като „хонконгци” и само 11% като „китайци”; останалата 1/3 има смесена идентичност. (https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong)

След изтичането на договора между Великобритания и Китай, от 1 юли 1997 г. Хонгконг получава статут на специален административен район с висока степен на самоуправление (за срок от

50 години). Той, както и съседната бивша португалска колония Макао, върната на Китай през 1999 г., се развиват при условията на официално установения принцип „една държава – две системи”.

Съвременният Хонконг се характеризира със силно развита пазарна икономика, ниски данъци и висока икономическа свобода. Номиналният БВП на страната за 2019 г. по данни на МВФ възлиза на 373 млрд. щатски долара. Прогнозата на фонда за 2020 г. е за спад на БВП с 4,8% и инфлация от около 2%. (<https://www.imf.org>) Измерен чрез паритета на покупателната способност, през 2019 г. БВП възлиза на 422 млрд. щатски долара, а стойността му на 1 жител (56 хил. US\$) е между най-високите в Азиатско-Тихоокеанския регион и над 3 пъти по-висока от средната стойност за КНР.

(<https://www.worldeconomics.com/GrossDomesticProduct/Hong%20Kong.gdp>)

Хонконгската фондова борса е седмата по големина в света с пазарна капитализация от 3,87 трилиона щатски долара към декември 2018 г. (https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong)

Транспортната система на Хонконг е сложна поради специфичната конфигурация на територията му. Тя включва едно от най-натоварените в света контейнерни пристанища, както и летище с голям пътничко- и товарооборот. Главният остров е свързан с останалите и с п-в Коулун чрез множество фериботи. Изградени са и два автомобилни тунела. Границата между Хонконг и съседния Шънджън е отчасти по суша и отчасти – по долното течение на Пърл ривър. Преминаването през нея подлежи на граничен контрол. Освен с една ж.п. линия и две автомагистали, от 2007 г. двата града са свързани и чрез моста Шънджън бей бридж – част от т.нар. „Западен коридор”. (https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong)

През октомври 2018 г. бе открит мостът Хонконг – Жухай – Макао (фиг. 3) - едно уникално съоръжение, без аналог в световната транспортна практика. То представлява 55 километрова мостово-тунелна система, съставена от три моста, подводен тунел и 4 изкуствени острова. Немаловажна подробност, налагаща изграждането на допълнителни съоръжения, е, че автомобилното движение в двата специални района (Хонконг и Макао) е от лявата страна, а по моста – от дясната, както е в континентален Китай. Проектът е реализиран за малко повече от 7 години. Общият разход за изграждането му от 127 млрд. юана (около 19 млрд. щатски долара) е поделен между правителствата на КНР, Хонконг и Макао. Проектният

срок на експлоатация на моста е 120 години. (https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong%E2%80%93Zhuhai%E2%80%93Macau_Bridge)

Хонконг се характеризира с високо ниво на отвореност на икономиката си. Външнотърговският обмен на страната е по-голям от нейния БВП, като я поставя между десетте водещи търговски страни в света. Над половината от него е реекспорт, главно за континентален Китай и САЩ.

Фиг. 3. Мостът Хонконг – Джухай – Макао

Източник: https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong%E2%80%93Zhuhai%E2%80%93Macau_Bridge#/media/File:HZMB_route.svg

Либерализацията на китайската икономика даде възможност на редица китайски пристанища да конкурират Хонконг. Показателно е, че през 1997 г. половината от китайската външна търговия преминава през Хонконг, а до 2015 г. този дял спада на 13%.

Високото икономическо развитие и специалният административен статут на Хонг Конг са причина за силните му позиции в международния туризъм. През 2010 г. градът регистрира 20 млн. международни туристически пристигания, като привлича 23 млрд. \$ приходи, а туризмът заема трето място в генерирането на приходи след търговията и финансите. През 2017 г. тези стойности са съответно 28 млн. пристигания и 33 млрд. \$ приходи, а реализираният ръст за 7 години е около 40% при пристиганията и 50% при приходите. В отрасъла се формират над 11% от БВП на страната. (World Tourism Organization, 2018a) Над половината от регистрираните международни

пристигания (вкл. екскурзионните пътувания за по-малко от 1 денонощие) в Хонконг и в континентален Китай се формират от техния взаимен туристически обмен. (World Tourism Organization, 2018б)

Сравненията с други глобални градове по отношение на туризма показват, че Хонконг заема важно място в световната туристическа система. (Левков, 2015б)

Автономният статут на Хонконг му дава право да участва самостоятелно в международни спортни състезания и често да домакинства на такива събития. Хонконгският жокей клуб е най-големият данъкоплатец на територията, като осигурява над 7% от държавните приходи. Той има монопол върху хазарта в страната, който има три законни форми: лотарии и залагания на конни надбягвания и футбол. (https://en.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong)

Хонконг се утвърждава като глобален град още през втората половина на XX в. По онова време той се развива като азиатски аванпост на капитализма от либерален, западен тип, различен от протекционисткия японски и южнокорейски капитализъм. Многозначителен факт е, че към края на XX век Хонконг е градът с най-много небостъргачи в света. Актуалният въпрос днес е: какво е неговото присъствие в мрежата на глобалните градове през последните две десетилетия, по време на нелекия процес на интегриране с китайската политическа и икономическа система?

Във всички категоризации на GAWC той неизменно е в групата на алфа градовете ($\alpha+$ през 2018 г.). Може би най-точната преценка за него е от 2004 г., когато е включен между подгрупата на градовете със специализирано икономическо глобално участие. Именно мощната му икономика е причина за високите позиции – между 10-те водещи градове в света, които му отреждат и останалите класации: глобален индекс на влияние (прил. 2), индекс на глобализация (прил. 3), индекс на икономическа сила (прил. 5). От прил. 4 се вижда, че между 2006 и 2015 г. броят на транснационалните корпорации от световния топ 1000, базирани в Хонконг, се е увеличил от 35 на 55.

Според проучване на Швейцарския икономически институт KOF (KOF Swiss Economic Institute) Хонконг се нарежда между страните с най-висок индекс на икономическа глобализация - пето място в света за 2017 г. (Gygli et al, 2019)

Хонконг заема четвърто място между държавите в света по броя на милиардерите, а по относителния им дял от цялото население (приблизително 10 на 1 млн. жители) е на първо място (прил. 5).

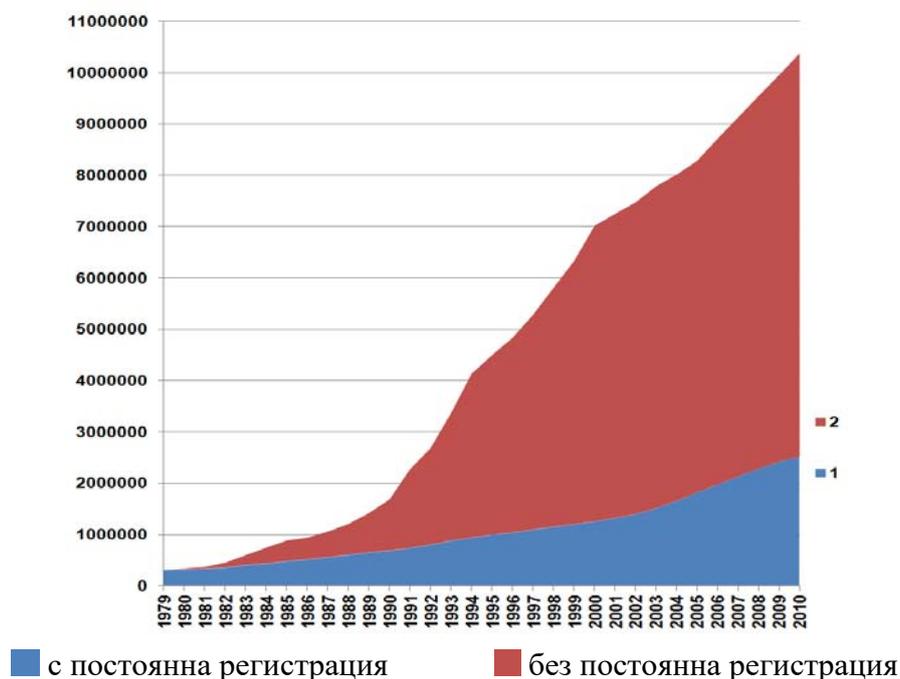
Шънджън. От малко рибарско градче, след 80-те г. на XX в. градът се превръща в съвременната „Силиконова долина” на Китай, развиваща се като един от най-големите технологични хъбове в света. По информация от британската компания Market Inspector днес градът е средище на 1 милион частни компании. Тук се произвеждат около 90% от електронните компоненти в света. Половината от 12 милионното му население е на възраст под 30 г., а средният доход на 1 жител е с 50% по-висок от този в Шанхай и Пекин. (<https://www.market-inspector.co.uk/blog/2017/06/7-global-cities-of-the-future>)

Възходът на Шънджън не е случаен. Той получава градски статут през 1979 г., а през май 1980 г. е обявен за първата от петте специални икономически зони на Китай с акцент върху технологичната индустрия. Градът има стратегическо географско положение. Разположен между агломерацията на провинциалната столица Гуанджоу, изпълваща все повече делтата на Пърл ривър и специалния административен район Хонконг, Шънджън се развива като един от центровете на формирация се огромен Южнокитайски мегалополис с население над 110 млн. души (фиг. 4).

Фиг. 4. Географско положение на Шънджън
Източник: <https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen#/map/0>

Населението на Шънджън се увеличава изключително бързо (фиг. 5), основно поради голямата вътрешна миграция. В края на 80-те г. то все още е под 1 милион, а 30 години по-късно той става петият китайски мегаград - с население над 10 млн. души (прил. 6). Средната възраст на населението е под 30 години.

Фиг. 5. Динамика на броя на населението на Шънджън

Източник:

https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen#/media/File:Shenzhen,_China,_city_population_dynamics.png

През четирите десетилетия от съществуването му в Шънджън са привлечени огромни чуждестранни, а по-късно и вътрешни инвестиции. И резултатите не закъсняват. През 1987 г. е основана компанията Хуавей – днешният символ на китайските мобилни комуникации (всъщност, тя далеч не произвежда само мобилни телефони). Днес тя има 180 хил. служители в близо 170 държави, като над половината работят в чуждестранните ѝ филиали. През 2010 г. компанията попада в глобалния списък на Fortune на 500-те най-големи компании под номер 397, а за 2018 г. е под номер 72 (Янкулов, 2018).

Шънджън е дом и на редица други изтъкнати технологични фирми, като интернет гиганта Tencent, производителя на дроне DJI и телекомуникационната компания ZTE.

(<https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen>)

Тук се провежда Китайският международен панаир на постиженията на високите технологии.

Показателно за съвременната структура на икономиката на Шънджън е съотношението между трите основни сектора в производения БВП: през 2018 г. дялът на третичния сектор е 59%, на вторичния – 41%, а на първичния – едва 0,1%. (<https://www.statista.com>)

Транспортната система на Шънджън е една от най-развитите в Китай. Мрежата на метрото включва 8 линии с обща дължина над 300 км и над 200 станции. Обслужва ежедневно над 3,5 млн. пътници – 1/3 от общия пътничопоток в града. Въздушният транспорт се обслужва от международното летище на Шънджън – Баоан, както и частично от летището на Хонконг. По брой на обслужените пътници (около 50 млн.) и обем на обработените товари Баоан е между петте най-натоварени летища в страната. Шънджън е свързан с Хонконг, Джухай и Макао чрез фериботи. През 2018 г. пристанището на Шънджън е третото най-натоварено контейнерно пристанище в света (след Сингапур и Шанхай). Фериботните връзки с Хонконг се осъществяват през няколко големи пристанища, които практически обслужват почти целия трафик (включително автомобилен и железопътен) между континентален Китай и Хонконг. Тези пътувания на гражданите на Китай се считат за международни и за тях все още са необходими изходящи визи. (Левков, 2015а) През 2015 г. двустранният туристически обмен достига 239 млн. пътувания. (<https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen>)

Пътуванията са в преобладаващата си част екскурзионни, т.е. за по-малко от 24 часа, без нощувка.

От 2007 г. между двата града функционира и мост, дълъг 5,5 км.

След определянето на града за свободна икономическа зона тук създадоха свои офиси редица чуждестранни банки, включително Citibank, HSBC, Standard Chartered и Bank of East Asia. Паралелно с тях възникнаха и местни финансови институции като Китайската търговска банка (China Merchants Bank) и застрахователната компания Ping An Insurance. През 2019 г. Шънджън се нарежда на трето място в Китай и между десетте най-големи финансови центрове на света. (<https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen>)

Към 2016 г. в Шънджън има 49 сгради, високи над 200 метра. (Китайската столица на небостъргачите) В средата на 2019 г. техният брой вече е 82 – повече от всеки друг град в света, в строеж са още 60. (<https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen>)

Снимка 1. Панорама на Шънджън със сградата на China Resources (в средата)

Източник:

https://en.wikipedia.org/wiki/Guangdong#/media/File:China_Resources_Headquarters_Nanshan_Shenzhen_China.jpg

Към 2015 г. Шънджън има 12 висши учебни заведения, в т.ч. и филиали на някои университети от Хонконг, Харбин и др., както и над 300 средни и начални училища. Въпреки това образователната система не успява да бъде в крак с бързото развитие на града. Едва половината от кандидатстващите за публично средно образование биват приети, останалите плащат за частно образование или учат в чужбина. (<https://en.wikipedia.org/wiki/Shenzhen>)

Икономическите успехи стимулират развитието на познавателния и бизнес туризма в града. През 2019 г. той е класиран на второ място между десетте града в света, препоръчвани за посещение от Лонли планет. (<https://www.insider.com>)

Между 2009 и 2018 г. Шънджън е домакин на престижен женски тенис турнир от веригата на АТП. В местния конгресен център

се провежда вече традиционният международен панаир на бельото, организиран от компанията SIUF на площ от над 100 хил. кв. метра. Шънджън е побратимен с над 20 града от различни страни, вкл. и с българския Пловдив (от 2014 г.).

Съществуват мнения, че Шънджън е създаден от комунистически Китай като реплика на Хонконг, но в увеличен мащаб. (Карабоев, 2019) Някои сравнения, например по отношение броя на населението или темповете на икономическо развитие наистина подкрепят тази теза. От 2018 г. Шънджън вече изпреварва Хонконг по размера на произведения БВП. При други показатели Хонконг все още има предимство. Всъщност, китайското ръководство се опитва да установи по-скоро режим на синергия, а не толкова на конкуренция между тези два икономически гиганта. Известно е, че още преди връщането на Хонконг в състава на КНР през него преминаваше огромна част от чуждестранните инвестиции и международната търговия на Китай. В този смисъл Хонконг изигра много важна роля за икономическото укрепване и модернизирание на цялата страна. На фона на постепенното изземване на самоуправлението на Хонконг от страна на правителството на КНР възникват сериозни съмнения дали градът ще успее да запази тази своя роля и в по-далечно бъдеще. Може да се каже, че наблюдаваме едновременно два противоположни процеса – глобализирането на Шънджън и китаизирането на Хонконг.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Живеем в интересно време. Време на криза – хуманитарна и икономическа – и, може би, на пренареждане. На лични и обществени ценности и нагласи. Но и на глобални икономически процеси. И на тяхното локално проявление, чиято среда са глобалните градове.

Ще бъде наивно да смятаме, че пренареждането започва сега – с последиците от пандемията Covid-19. Тя просто префокусира нашето внимание. Всъщност, пренареждането е част от динамиката на света, от движението от едно устойчиво състояние на нещата към друго устойчиво състояние.

Привидната устойчивост на йерархията на глобалните градове, също като световната икономика, преминава периодично през своеобразни турбуленции. Както сме отбелязвали и друг път, на върха на глобалната градска мрежа са се сменили немалко доминатори, докато се стигне до днешното споделено лидерство – на Ню Йорк и Лондон.

След предходната икономическа криза от 2008 - 2009 г. пролича ясно, че системата от глобални градове се обогатява с нови икономически центрове, предимно от Азиатско-Тихоокеанския регион. Тези центрове, както и някои други динамични градове от Източна Европа, Близкия Изток, Африка и Латинска Америка формират разрастващата се група на „новите” глобални градове.

Въпрос, който ще става все по-актуален след настоящата криза, е не дали глобализацията ще „умре”, заедно с глобалните градове, а как ще продължи процесът на икономическо преразпределяне и във връзка с това какви промени ще настъпят в състава и в йерархията на глобалните градове.

Да, интересно време е. За едни то е проклятие, за други – възможност. Може би това ще важи и за нас, и за градовете (не само глобалните), в които живеем.

ЛИТЕРАТУРА

1. Асенов, К. Глобализация, урбанистична хипертрофия и икономическо развитие. Proceedings of the International scientific and practical conference “Bulgaria of regions’2019”, 39-46.

2. Карабоев, П. (2019) Шънджън – бикът на китайската амбиция. В:

https://www.capital.bg/light/mesta/2019/02/08/3386352_shundjun_-_bikut_na_kitaiskata_ambiciia. Последно посещение на 25.05.2020.

3. Кастелс, М. (2004) Информационната епоха: икономика, общество и култура. Том I: Възходът на мрежовото общество, ЛиК, София.

4. Китайската столица на небостъргачите. В: <https://www.economic.bg/bg/news/8/kitajskata-stolitsa-na-nebostargachite.html>. Последно посещение на 01.06.2020.

5. Левков, К. (2012а) Глобалните градове. Онгъл, Варна.

6. Левков, К. (2012б) Глобалните градове и туризмът. Международна юбилейна научна конференция „20 години инвестиция в бъдещето”. Стопански факултет на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий”, 2012.

7. Левков, К. (2015а) Китайският вътрешен и международен туризъм - съвременно състояние, тенденции, особености. Международна научна конференция “Екологичен и селски туризъм – предизвикателства и перспективи”. БУ “Асен Златаров”, БАЕСТ, 2015.

8. Левков, К. (2015б) Опит за определяне мястото на глобалните градове в световната туристическа система. Годишник на ВУАРР. Том III, 2015, с. 127-144.
9. Московска, А. (2007) Геополитическата концепция за глобалната градска мрежа. Сп. „Геополитика”, бр. 5, 2007. В:<http://geopolitica.eu/spisanie-geopolitika-broi-5-2007>.
10. Недялкова, А., З. Бауман, Д. Филипов. (2005) Глобализъм, регионализъм и антиглобализъм. Албатрос.
11. Сасен, С. (2011) Глобалният град: Ню Йорк, Лондон, Токио. ИК „Критика и хуманизъм”. София.
12. Фрийдман, Т. (2006) Светът е плосък: Кратка история на 21 век. Обсидиан, София.
13. Янкулов, П. (2018) На Шънджън скорост. В: https://www.capital.bg/biznes/tehnologii_i_nauka/2018/12/01/3361240_na_shundjun_skorost. Последно посещение на 12.06.2020.
14. Beaverstock, J.V., R.G. Smith and P.J. Taylor. (1999) A Roster of World Cities. GaWC Research 5 16 (6), p. 445-458. In: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb5.html>. Последно посещение на 14.06.2020.
15. Belchem, J. (2000) MERSEYPRIDE. Essays in Liverpool exceptionalism. LIVERPOOL UNIVERSITY PRESS.
16. Clark, G. (2016) Global Cities: A Short History. Brookings Institution Press. Washington, D.C.
17. Encyclopedia of Geography. Barney Worf, Editor. SAGE Publications 2010.
18. Gygli, S., Fl. Haelg, N. Potrafke and J. Sturm (2019): The KOF Globalisation Index – Revisited, *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574 <https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2>. Последно посещение на 11.06.2020.
19. Global Power City Index 2019. В: http://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2019_summary.pdf. Последно посещение на 12.06.2020.
20. Sassen, S. (2012) Cities in a World Economy. Fourth Edition. SAGE Publications.
21. Taylor, P. (2004) World City Network. A Global Urban Analysis. Routledge, London, New York.
22. World Tourism Organization (2018), UNWTO Tourism Highlights, 2018. Edition, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419876>. Последно посещение на 10.06.2020.

23. World Tourism Organization (UNWTO) Yearbook of Tourism Statistics, Data 2012 – 2016, 2018 Edition.
24. World Urbanization Prospects, 2018 revision. В: <http://esa.un.org/wup2018/unup/p2k0data.asp>. Последно посещение на 1.06.2020.
25. <http://en.wikipedia.org/wiki>. Последно посещение на 10.06.2020.
26. <https://globalresidenceindex.com>. Последно посещение на 20.05.2020.
27. <https://tradingeconomics.com/hong-kong>. Последно посещение на 4.06.2020.
28. <http://www.history.ac.uk/reviews/review/737>.
29. <https://www.imf.org>.
30. <https://www.insider.com/best-travel-destinations-2019-lonely-planet-2018-10#2-shnzhn-china-9>.
31. <https://www.kearney.com/global-cities/2018>.
32. <http://www.lboro.ac.uk/gawc>.
33. <https://www.market-inspector.co.uk/blog/2017/06/7-global-cities-of-the-future>.
34. <https://www.statista.com>.
35. <https://www.worldeconomics.com>.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Категоризация на световните градове според GAWC, 2018 г.

Алфа градове		Бета градове		Гама градове	
α ++	Лондон, Ню Йорк	β +	Хошимин, Бостън, Кайро, Хамбург, Дюселдорф, Тел Авив, Атланта, Атина, Доха, Лима, Бангалор, Далас, Копенхаген, Ханой, Пърт, Чънду, Букурещ, Окланд, Ванкувър, Ханджоу	γ +	Гватемала, Детройт, Лахор, Хараре, Коломбо, Акра, Рига, Хайдерабад, Аделейд, Кливланд, Глазгоу, Маскат, Гуаякил, Осака, Сиан, Ротердам, Дар ес Салаам, Чженчжоу, Пуна
α +	Хонконг, Пекин, Сингапур, Шанхай, Сидни, Париж, Дубай, Токио				
α	Милано, Чикаго, Москва, Торонто, Сао Пауло, Франкфурт, Лос Анджелис, Мадрид, Мексико сити, Куала Лумпур, Сеул, Джакарта, Мумбай, Маями, Брюксел, Тайпе, Гуанджоу, Буенос Айрес, Цюрих, Варшава, Истанбул, Банкок, Мелбърн	β	Осло, Берлин, Ченай, Бризбейн, Казабланка, Киев, Рио де Жанейро, Лагос, Монтевидео, Абу Даби, Тиендзин, Бейрут, Найроби, Каракас, Манама, <i>София</i> , Филадельфия, Карачи, Нанджин, Ухан, Загреб, Калгари, Кувейт, Денвър, Минеапълис, Кейптаун	γ	Сейнт Луис, Лусака, Сан Диго, Сан Хосе (САЩ), Аман, Санто Доминго, Санкт Петербург, Гуадалахара, Порто, Кунмин, Колката, Баку, Тегусигалпа, Тбилиси, Шарлот, Уелингтън, Остин, Торино, Асунсион, Анкара, Ахмедабад, Хефей, Алжир, Исламабад, Луанда, Ла Пас, Билбао, Тампа, Белфаст, Балтимор, Вилнюс, Бристол, Тайюан, Любляна, Талин, Фийникс

Алфа градове		Бета градове		Гама градове	
α -	Амстердам, Стокхолм, Сан Франциско, Ню Делхи, Сантяго, Йоханесбург, Дъблин, Виена, Монреал, Лисабон, Барселона, Люксембург, Богота, Манила, Вашингтон, Прага, Мюнхен, Рим, Рияд, Будапеща, Хюстън, Шънджън	β -	Щутгарт, Тунис, Женева, Чхончжин, Алмати, Хелзинки, Панама, Никозия, Белград, Сиатъл, Сучжоу, Порт Луис, Монтерей, Братислава, Манчестър, Сан Хосе (К. рика), Далян, Дака, Джеда, Сямън, Чанша, Сан Салвадор, Кито, Сан Хуан, Шънян, Циндао, Кампала, Бирмингам, Единбург, Джорджтаун (Кайманови о-ви), Джинан, Лион, Антверпен, Валенсия	γ -	Мапуто, Кьолн, Познан, Пномпен, Фучжоу, Меделин, Вроцлав, Дърбан, Отава, Куритиба, Пенанг, Нант, Белу Оризонте, Сакраменто, Сан Антонио, Нашвил, Минск, Джохор Бару, Янгон (Рангун), Тирана, Милуоки, Орландо

Източник: <https://www.lboro.ac.uk/gawc/world2018t.html>

Приложение 2. Подреждане според индекса „Глобален индекс на влияние“, 2019 г.

Град	Общ резултат	Индикатори					
		Икономика	Изследвания и развитие	Културно взаимодействие	Качество на живота	Екология и околна среда	Достъпност
Лондон	1	2	2	1	9	22	2
Ню Йорк	2	1	1	2	31	27	3
Токио	3	4	3	4	11	23	8
Париж	4	21	9	3	1	24	1
Сингапур	5	6	11	5	37	16	10
Амстердам	6	12	19	16	2	14	6
Сеул	7	22	5	9	34	34	11
Берлин	8	29	15	7	5	13	21
Хонконг	9	9	10	13	42	35	7
Сидни	10	8	16	23	20	5	34
Мелбърн	11	17	14	24	12	6	25
Лос Анджелис	12	15	4	27	35	18	33
Мадрид	13	34	32	12	3	12	16
Стокхолм	14	13	23	37	10	2	27
Цюрих	15	5	24	46	16	1	24
Торонто	16	10	20	30	7	19	23
Франкфурт	17	26	35	39	18	8	5
Сан Франциско	18	7	8	31	36	9	37

Град	Общ резултат	Индикатори					
		Икономика	Изследвания и развитие	Културно взаимо- действие	Качество на живота	Екология и околна среда	Достъпност
Дубай	19	19	39	6	28	42	9
Копенхаген	20	27	31	33	8	3	22
Виена	21	32	36	17	21	11	13
Барселона	22	36	33	14	6	21	19
Ванкувър	23	18	26	36	4	10	42
Пекин	24	3	13	15	43	47	14
Бостън	25	24	6	41	41	15	30
Чикаго	26	28	7	29	47	30	15
Брюксел	27	*	21	22	22	32	20
Хелзинки	28	23	29	47	19	4	31
Осака	29	35	17	19	13	36	35
Шанхай	30	16	18	25	38	48	4
Вашингтон	31	14	12	35	46	17	29
Москва	32	40	22	10	23	41	12
Дъблин	33	11	30	32	24	20	36
Женева	34	20	28	48	26	7	41
Куала Лумпур	35	25	43	28	15	37	28

* извън топ 50

Източник: http://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2019_summary.pdf

Приложение 3. Топ 30 в света според Индекса на глобализация, 2008-2018 г.

Град	Позиция		Град	Позиция		Град	Позиция	
	2008	2018		2008	2018		2008	2018
Ню Йорк	1	1	Вашингтон	11	11	Виена	18	21
Лондон	2	2	Сеул	9	12	Амстердам	23	22
Париж	4	3	Мадрид	14	13	Барселона	*	23
Токио	3	4	Москва	19	14	Бостън	29	24
Хонконг	5	5	Сидни	16	15	Буенос Айрес	33	25
Лос Анджелис	6	6	Берлин	17	16	Истанбул	38	26
Сингапур	7	7	Мелбърн	*	17	Монреал	*	27
Чикаго	8	8	Торонто	10	18	Дубай	27	28
Пекин	12	9	Шанхай	20	19	Франкфурт	21	29
Брюксел	13	10	Сан Франциско	15	20	Маями	32	30

* няма данни

Източник: A.T.Kearney Global Cities Index. IB:
<https://www.kearney.com/global-cities/2018>

Приложение 4. Брой на транснационалните корпорации от топ 1000 в някои глобални градове през 2006 и 2015 г.

Град	Държава	Брой	Град	Държава	Брой
2006 г.			2015 г.		
Токио	Япония	199	Токио	Япония	142
Ню Йорк	САЩ	97	Ню Йорк	САЩ	87
Лондон	Обединено кралство	94	Лондон	Обединено кралство	79
Париж	Франция	66	Пекин	Китай	59
Осака	Япония	47	Сеул	Реп. Корея	59
Сеул	Реп. Корея	44	Париж	Франция	57
Чикаго	САЩ	38	Хонконг	Китай	55
Хонконг	Китай	35	Чикаго	САЩ	35
Хюстън	САЩ	34	Осака	Япония	35
Сан Хосе	САЩ	29	Тайпе	Китайско Тайпе	31
Далас	САЩ	28	Сан Хосе	САЩ	28
Лос Анджелис	САЩ	27	Хюстън	САЩ	25
Тайпе	Китайско Тайпе	26	Мумбай	Индия	24
Сан Франциско	САЩ	25	Цюрих	Швейцария	23
Стокхолм	Швеция	23	Далас	САЩ	22
Нагоя	Япония	23	Сан Франциско	САЩ	21
Вашингтон	САЩ	21	Стокхолм	Швеция	21
Торонто	Канада	20	Лос Анджелис	САЩ	21
Минеаполис	САЩ	20	Москва	Русия	20
Сидни	Австралия	20	Шанхай	Китай	20
Мадрид	Испания	19	Сидни	Австралия	20
Атланта	САЩ	19	Сингапур	Сингапур	20

Източник: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/bog.2017.38.issue-38/bog-2017-0031/bog-2017-0031.pdf>

Приложение 5. Индекс на икономическа сила (Global Power Index) на градовете за 2019 г.

Ранг	Град/ метрополитенски ареал	Стойност на индекса	Милиардери		Компании от Forbes 2000	
			Брой	Общо богатство (млрд. \$)	Брой	Обща пазарна капитализация (млрд. \$)
1	Ню Йорк	116	137	670,6	99	4348,1
2	Сан Франциско	98	95	528,6	64	5846,8
3	Пекин	79	72	295,5	81	2661,9
4	Токио	74	24	95,4	144	2380,9
5	Шанхай	73	93	355,5	52	1298,1
6	Хонконг	70	79	336,5	59	1290,5
7	Голям Лондон	67	58	236,1	67	1908,8
8	Гуанджоу (Делтата на Пърл ривър)	61	70	267,2	37	1472,8
9	Сеул	52	38	215,8	56	815,7
10	Москва	49	71	308,8	14	366,4
11	Париж	48	20	88,9	55	1937,2
12	Лос Анджелис	48	55	219,6	22	796,2
13	Мумбай	42	37	193,5	25	700,5
14	Чикаго	40	18	88,3	38	1281,9
15	Далас – Форт Уорт	36	23	93,2	24	1059,8
16	Тайпе	35	28	119,3	34	327,4
17	Сиатъл	34	12	47,8	12	2195,8
18	Маями	33	34	184,4	9	284,6
19	Цюрих	32	23	93,0	21	540,7
20	Бостън	30	19	88,8	16	660,6

Ранг	Град/ метрополитенски ареал	Стойност на индекса	Милиардери		Компании от Forbes 2000	
			Брой	Общо богатство (млрд. \$)	Брой	Обща пазарна капитализация (млрд. \$)
21	Сао Пауло	30	32	126,7	11	243,1
22	Бангкок	30	29	119,7	15	225,5
23	Торонто	29	17	65,1	20	604,0
24	Стокхолм	28	16	64,3	23	440,4
25	Сингапур	27	27	99,9	13	223,8
26	Атланта	27	13	55,3	15	826,4
27	Хюстън	27	14	55,8	19	561,9
28	Вашингтон	26	13	50,5	20	559,5
29	Сидни	25	13	52,9	20	389,9
30	Рейн - Рур	24	13	54,0	18	389,2
31	Мадрид	24	15	61,2	15	355,4
32	Ню Делхи	24	21	92,6	12	136,5
33	Мюнхен	22	11	42,0	11	468,4
34	Мелбърн	21	11	42,5	11	408,5
35	Минеаполис	21	5	19,1	12	750,6
36	Осака	21	2	5,9	31	528,8

Източник: <https://globalresidenceindex.com/hnwi-index/economic-power-index>

Приложение 6. Динамика на броя на населението в най-големите градски агломерации

Агломерация	Страна	Население (хил. души)			Ранг			Среден годишен ръст (2015-2020 г.,%)
		1990	2018	2030	1990	2018	2030	
Токио	Япония	32530	37468	36574	1	1	2	0,07
Делхи	Индия	9384	28514	38939	13	2	1	3,16
Шанхай	Китай	8606	25582	32869	16	3	3	2,84
Сао Пауло	Бразилия	14776	21650	23821	5	4	9	1,08
Мексико сити	Мексико	15642	21581	24111	4	5	8	0,41
Кайро	Египет	9892	20076	25517	11	6	5	2,10
Мумбай	Индия	12355	19980	24572	6	7	6	1,10
Пекин	Китай	6788	19618	24282	23	8	7	2,10
Дака	Бангладеш	6621	19578	28076	24	9	4	3,54
Кинки (Осака)	Япония	18389	19281	18658	2	10	15	-0,14
Ню Йорк – Ню Арк	САЩ	16086	18819	19958	3	11	13	0,17
Карачи	Пакистан	7147	15400	20432	21	12	12	2,38
Буенос Айрес	Аржентина	11148	14967	16438	7	13	20	0,60
Чхончжин	Китай	4011	14838	19649	43	14	14	3,43
Истанбул	Турция	6552	14751	17124	25	15	17	1,45
Колката	Индия	10974	14681	17584	8	16	16	0,58
Манила	Филипини	7973	13482	16841	19	17	19	1,59
Лагос	Нигерия	4764	13463	20600	33	18	11	3,21
Рио де Жанейро	Бразилия	9697	13293	14408	12	19	25	0,78
Тиендзин	Китай	4558	13215	15745	37	20	23	1,65
Киншаса	ДР Конго	3683	13171	21914	51	21	10	4,25
Гуанджоу	Китай	3246	12638	16024	59	22	22	2,57
Лос Анджелис – Лонг Бийч – С. Ана	САЩ	10883	12458	13209	9	23	27	0,16

Агломерация	Страна	Население (хил. души)			Ранг			Среден годишен ръст (2015-2020 г.,%)
		1990	2018	2030	1990	2018	2030	
Москва	Русия	8987	12410	12796	15	24	28	0,80
Шънджън	Китай	875	11908	14537	315	25	24	1,83
Лахор	Пакистан	3970	11738	16883	44	26	18	3,96
Бангалор	Индия	4043	11440	16227	42	27	21	3,90
Париж	Франция	9330	10901	11710	14	28	35	0,52
Богота	Колумбия	4740	10574	12343	34	29	31	2,46
Джакарта	Индонезия	8175	10517	12687	18	30	30	1,14
Ченай	Индия	5332	10456	13814	30	31	26	2,51
Лима	Перу	5837	10391	12266	28	32	32	1,77
Банкок	Тайланд	5889	10156	12101	27	33	34	2,28
Сеул	Реп. Корея	10518	9963	10163	10	34	42	0,13
Чукьо (Нагоя)	Япония	8407	9507	9407	17	35	49	0,43
Хайдерабад	Индия	4193	9482	12714	39	36	29	2,80
Лондон	Обединено кралство	6794	9046	10228	22	37	41	1,43
Техеран	Иран	6365	8896	10240	26	38	40	1,31
Чикаго	САЩ	7374	8864	9424	20	39	48	0,22
Чънду	Китай	2955	8813	10278	72	40	39	1,77

Източник: World Urbanization Prospects, 2018 revision